

Práce s textem

Přečti si následující texty a vypracuj uvedené úkoly - stačí, když úkoly vypracuje na papír a pošleš foto (nemusíš tisknout).

Svědék, který nedržel zobák

Táta vzdychl a podíval se na svůj notes. Věděl jsem, že si do něj doma dělá poznámky o svých případech. „Co se stalo, tati?“ řekl jsem zvědavě.

„Ale – taková nepěkná záležitost.“ Táta se znechuceně ušklíbl. „Klukovina, zlomyslná a bezcitná. Ti chudáci ptáci zahynou, nejsou přece zvyklí žít na svobodě.“

„Jací ptáci?“ zeptala se Čárka nechápavě.

„Krákorovy andulky. Někdo je všechny pustil z klecí. Dnes odpoledne – za _____ dne. Otevřel dveře a vyhnal je z krámu.“

„Proč?“ hlesla maminka. „Kdo?“ řekla Čárka.

„Z rozjívěnosti. Byl to prý nějaký výrostek. Vtrhl tam, a než Krákora stačil zavolat o pomoc, zase utekl. Prý ho nezná. Popsal ho naprosto neurčitě, byl asi pěkně vyděšený.“

„A co Riri,“ ozvala se Čárka úzkostlivě, „ten taky uletěl?“

„Ano.“ Táta bouchl pěstí do stolu. „A já se mám zabývat takovou prkotinou, když se už týden bezvýsledně moříme s tou krádeží historických zbraní v muzeu! Tam jde o desítky tisíc a tady-“

„Ale ti chudáčci ptáčci umřou hlady,“ řekla Čárka usazeně. „Nebo je sežerou kočky...“

Maminka vrhla na tátu vyčítavý pohled. „Jděte spát, děti,“ řekla nám mírně. „Už je pozdě.“

Pomaloučku jsem šel po schodech nahoru za Čárkou. Tak to teda bylo. Riri neulítl sám, ale někdo ho pustil. Lítal venku a náhodou se trefil do našeho okna. Naštěstí – protože ať je jak chce chytrý, zpátky ke Krákorovi by jistě netrefil. Bíděně by zahynul. Takže jsem ho vlastně zachránil a mám právo si ho nechat. Určitě mám, přesvědčoval jsem sám sebe. Ale věděl jsem, že o mne nejde. Mého tátu moje důvody jistě nepřesvědčí.

„Co je to za pitomej fór?“ Čárka s rukou na klice otočila onatáčkovanou hlavu a zabodla do mne oči, ve kterých rázem vyschly slzičky. Na okamžik jsem se zarazil. Před ní Ririho neutajím, to je jasný. A ona, aby se mi pomstila ... Váhavě jsem zašmátral v kapse. „No?“ řekla odporně povzneseně.

„Pust’,“ pokusil jsem se ji odstrčit.

Ale byla rychlejší. Vytrhla mi klíč, vrazila ho do zámku a vstoupila. Vklouzl jsem za ní a honem zabouchl dveře. Ririho jsem nikde neviděl. V první chvíli jsem se lekl, že uletěl. Ale okno bylo zavřené a na něm – „No tohle!“

Čárka stála uprostřed pokoje a ohromeně koukala na svoji azalku. Vlastně na to, co z ní zbylo. „Ty sprostáku – ty surovče neurvalej – já tě... Vyškubu ti všechny vlasy, ty...“ sápal se po mně.

„Čárko – neblbni! Nekřič, uslyší tě...“

Nastavoval jsem jí lokty, uhýbal jsem, ale přesto se jí podařilo popadnout mě za vlasy. Smýkla mnou na válečku a bušila do mne, co jí síly stačily. Nebránil jsem se.

„Jauvaj! Čárko, prosím tě ... Já za to nemůžu -“

Nech ho, vrrrahu!“ ozvalo se najednou. „Táhni k čerrrtu, rrošťáku!“

Čárka se příšerně lekla. Pustila mě, celá zezelenala a schoulila se na váleňdě do klubíčka. Riri zakroužil po pokoji a snesl se mi na rameno. „Sprrost’áku – surrovče neurrvalej,“ zavrkal mazlivě a štípl mě do tváře. Čárka vytřeštila oči a hodila dozadu prameny vlasů, z nichž visely polorozmotané natáčky. Jedna z nich cinkla o podlahu. Riri na ni slétl a začal do ní zvědavě klovat. „Tak tos byl ty,“ řekla Čárka pomalu. „Tys ho ukradl ...“

„Zbláznila ses?“ vyjekl jsem. „Mne přece Krákora zná! Riri vlítl otevřeným oknem do koupelny.“

Čárka se svezla na podlahu. „Riri – ty rarášku ...“ Nastavila papouškovi prst. Riri na něj vyskočil.

„Rrrrrrášku,“ zaskřehotal. Zatřepal křídly, vznesl se a přistál na Čárčině hlavě. Natáčky ho zřejmě neodolatelně přitahovaly.

„To on okloval tvoji azalku,“ řekl jsem vyčítavě. „Čárko, co s ním uděláme?“ „Co by – nic.“

Riri odlétl na oškubanou azalku. „Zakrroutím krrrkem, Krrrákorra! Jseš grrrázl – grrrázl – grrrázl – zakrrroutím ti krrrkem! Vřeštl z plna hrdla.

„Co to povídá,“ řekl jsem vzrušeně. „Slyšíš ho?“

„Trrrni prrotézou!“ křičel Riri z azalky. „Rrrevolverrr – rrrevolverrr -“

„Čárko, rozumíš? On opakuje, co vyslechl...“

„Zatrrracenej Krrrákorra,“ repetil Riri. „Gauerrr... vyberrru chamrrrad’ ... rroztrhnu, rrorrrejs!“

Dřepl jsem si vedle Čárky.

„Krákora se něčeho bojí,“ šeptala mi vzrušeně. „Copak sis toho fakt nevšiml?“

„No – no jo,“ připustil jsem zmateně. „Ze začátku ne – až potom, když...“

„Když si začal myslet, že mu táta nevěří,“ přerušila mě horečně. „Je to tak?“ „Ano“

Opravdu to vypadalo, jako by Krákora měl strach, že táta není s jeho výpovědi spokojený. A ještě něco... „Skoro jako by nechtěl, aby táta toho lumpa vypátral,“ řekl jsem užasle.

„Přesně tak,“ špitla Čárka. „Celej se rozzářil, když jsem mu řekla, že táta je z toho nešťastnej. Jenže potom se vyděsil znovu. Víš kdy?“

„Přece když přijela ta motorka!“ Čárka ukázala očima přes silnici.

Kluk seděl v sedle jako přišitý a opíral se patami o dlažbu. Už ho z toho musely bolet nohy.

„Ale proč?“ řekl jsem tupě.

„Bóže, proč mě trestáš tak pitomým bráchou!“ zaúpěla Čárka.

„Už to budem mít, pane Krákora,“ pravila sladce k dědkovi, který vystrčil nos ze dveří.

„Eště bysme to opláchli čistou vodou.“

„Správně, děti,“ pochválil nás. „Jen nespěchejte. Práce kvapná málo platná.“

Zmizel v hloubi krámku. Zašilhal jsem po motocyklistovi, šklebil se jako opice. Stříbrná přílba na řidítkách vrhala na dlažbu prasátko. Černal se na ní jakýsi znak – vypadalo to jako obrys letadla.

„Poslouchej, jak to včera asi bylo: někdo přišel ke Krákorovi. Začali se hádat, Krákora ho vyháněl. On na něj vytáhl revolver. Krákora mu ho vzal – a on mu ze vzteku pustil ptáky. Vždyť Riri nám to všechno vykecal! Vzpomeň si, co povídal: - Zakroutím ti krkem, Krákora! Jseš grázl! – To říkal ten druhý. Krákora: - Táhni k čertu, rošťáku! – Ten druhý: - Trhni si protézou! – Vytáhne na Krákoru revolver. Krákora – Dej mi ten revolver! Ted’ se asi prali a Krákora mu revolver vzal.“

Poslouchal jsem ji bez dechu. Jako bych to viděl na filmovém plátně.

„Ten druhý se naštvá,“ pokračovala Čárka. „Zatracenej Krákora! Vyberu ti tu chamrad'... Začne otevírat klece s ptáky. – Nech ho, vrahu! – křičí Krákora, když mu pouští Ririho. A když Riri uletí: - Roztrhnu tě, rorejs!“

Ustrnul jsem „Rorejs...“ Vztyčil jsem se a ukázal rukou přes silnici. Čárka mě strhla zpátky. „Co blázníš!“

„Rorejs. Tam na té přílbě, podívej! Myslel jsem, že je to letadlo, ale ...“

Bylo to tak. Ten černý obrázek na stříbrné přílbě nebyl obrys letadla, ale ptáka s rozepjatými křídly. Tím jsem si byl jistý, na tohle jsem machr – rorýs...

Svědék, který nadržel zobák – čtenářský list

1. K jakému typu povídky bychom mohli zařadit tento text?
Svoji odpověď zdůvodněte na základě toho, co jste se dočetli.

a) historická povídka b) humorná povídka c) sci-fi povídka
d) detektivní povídka

2. Vysvětlete, proč se povídka jmenuje Svědek, který nadržel zobák.

3. Kdo je Čárka? a) dcera pana Krákory b) sestra vypravěče
c) kamarádka vypravěče d) vnučka pana Krákory

4. Jaké povolání vykonává tatínek vypravěče? Odůvodněte své tvrzení.

5. Kdo byl Riri, jak se dostal do rodiny vypravěče a proč?

6. Na vynechané místo v textu doplňte slovo, které tam nejlépe pasuje: a) bílého b) dnešního c) celého d) všedního

7. Z odstavce pod čarou vypište 5 nespisovných slov.

8. Následující odstavce jsou z dalších částí povídky, očísľujte je podle toho, v jakém pořadí by mohly za sebou následovat (pozor odstavce na sebe přímo nenavazují):

a) „Tak tys za mnou poslal fízlovy fakany,“ řekl náhle Rorejs.

„Poslouchej – nechceš mě náhodou shodit?“

„Co to meleš,“ vyhrkl Krákora. „Nikoho jsem za tebou neposal – copak jsem blázen! Neměl ses tu vůbec ukazovat!“

„Utíkej!“ Čárka mě tlačila pryč.

„Ne – nenechám tě tady...“ Táhl jsem ji s sebou.

b) „Jste pan Rorejs?“ řekla odvážně Čárka. Trhl sebou. „Rorejs? Přeskočilo ti?“

„Ne,“ řekla Čárka. „Máme vám vyřídít vzkaz – teda jestli jste pan Rorejs.“ Podezřívavě zamžikal „Od koho?“

„Od pana Krákory. Máte k němu přijít. Domů – dnes večer.“

c) „On vám uteče,“ řekl jsem tátovi úzkostlivě. „Chce tě zabít, proto potřeboval ten starej kolt’ák!“

„Neboj se,“ řekl táta. „Všechny silnice jsou uzavřené. Rorejse známe, je to stará firma. Krádeže, loupežná přepadení... Tady pan Krákora je možná odborník přes starožitnosti, ale v lidech se nevyzná. Našel si špatného společníka.“

Jak šlo slovo do světa

Malý car s děvčaty opět vyšel na nádvoří a vedl je k vysoké strážní věži. Otevřel dveře, všichni vstoupili a vydali se vzhůru po studených kamenných schodech. Na schodišti bylo šero, jen občas na chody dopadl kužel světla z úzkých průhledů. Konečně byli všichni nahoře. Kolem věže se vlnily a zelenaly kopce a kopečky, občas byly vidět žluté pruhy v místech, kde už stihli sklídit obilí. Maličké domečky spojovala jemná pavučinka cest a cestiček.

„To je nádhera!“ radovala se děvčata z výhledu.

Malí car se otočil k hradu. „Tady v těch vyších patrech žijí slova, která dnes běžně používáte.“ Potom se znovu obrátil směrem ven. „A tady uvidíte, jak se k nám slova chystala a jak k nám nakonec došla.“

Malý car si cosi zabrblal pod vousi a podivně zamával rukama. Krajina kolem hradu se změnila. Většina polí zmyzela, na jejich místě se oběvili lesy a pastviny. Po prašné cestě jely vozy naložené zbožím. Docela vzadu, na kraji posledního vozu, seděla skupinka cizokrajných slov, která se rozhlížela, povídala si a pohupovala nožkami.

„Slova už se toho nachodila,“ začal vyprávět malý car. „Myslím, že patří vůbec k nejvytrvalejším poutníkům a cestovatelům na světě. Cestovala už strašně dávno, vzpomeňte si, jak se prošla andulka anebo obyčejný králík, než se dostali až k nám. Nešli přímo z latiny, museli to vzít přes další jazyky a k nám dorazili až z němčiny. Také už přitom vypadali tak, že by je rodná latina sotva poznala. A čeština je postupem času přijala jako laskavá nevlastní matka. Tak dokonale, že my už vůbec netušíme, že u nás některá slova byla dlouho cizinci. Třeba škola, co myslíte, je to původem české slovo?“

„Škola byla dávno. Maminka s tatínkem taky chodili do školy. I dědeček a babička. Prababička taky.“

„Ano, do školy se u nás chodí už hezky dlouho, ale kdysi jsme ji neměli. Představte si, přišla k nám také z latiny. Stejně jako slovo žák. Takže škola je vám vlastně cizí,“ smál se malý car.

„Ale zdomácněla u nás, nebojte. Vám se v ní docela líbí, ne?“

„Líbí. Ale proč v počátcích češtiny slova tolik cestovala právě z latiny?“ zajímalo Viktorku.

„Protože latina byla jazykem vzdělání, ve školách se učilo latinsky. Proto se také v latině nejvíce psalo. Psané slovo potom mělo největší šanci, že nebude zapomenuto, mohlo putovat dál. Jestlipak víte, ze kterého jazyka teď slova cestují nejčastěji?“

„Z angličtiny,“ napadlo hned Verunku.

„Výborně,“ pochválil ji malý car. A pokračoval: „Podívejte, cestování slov nebývalo tak snadné. Dříve slova putovala na vozech obchodníků, táhla prašnými cestami společně s vojsky a stejně jako lidé, kteří je rozšiřovali, mívala hlad a žízeň.“

Najednou se objevilo na cestě před hradem několik kupeckých vozů zakrytých plachtami. A děvčata dobře viděla, jak na kraji úplně posledního vozu sedí slova, povídají si a houpou nohama. Tak tam seděl bažant, původem z Kavkazu, zázvor, který k nám z Indie doputoval přes Itálii, kukuřice, která se nejspíš vydala z Turecka, pomeranč a limonáda z Itálie, čaj, unavený po dlouhé cestě až z Číny, a s nimi spousta dalších slov.

„To je něco úplně jiného než dnes,“ podotkl malý car, mávl rukou a povozy zmizely. „Dneska byste slova cestovat ani neviděly. Putují totiž velice rychle. Vyráží z angličtiny tak bleskově, že si ani nestihnou zabalit na cestu. Vy je potom slyšíte v televizi, v rozhlase, vidíte ve filmu. Některá superrychlá slova cestují expres e-mailem přímo z počítače do počítače.“

„A je to dobře, že tak rychle cestují?“ zeptala se Viktorka.

„Často je to nutné, protože lidé objevují nové věci stále rychleji a nestihnou pro všechno vymyslet domácí pojmenování,“ odpověděl malý car. „Ale myslím si, že bychom na náš jazyk měli být hodní a pokud je to možné, volit naše vlastní slova. Takový vzácný nástroj, jako je jazyk, si zaslouží řádnou péči a údržbu, nemyslíte?“

Děvčata se zamyslela a souhlasila. Potom všichni sestoupili z věže opět na nádvoří. Dolů to šlo o poznání rychleji než nahoru.

(Daniela Krolupperová: Proč mluvíme česky)

Otázky k textu: Jak šlo slovo do světa

1. Které dva jazyky nejvíce ovlivnily a ovlivňují češtinu?

2. Ze kterého jazyka k nám přišlo slovo žák?

a) Z žádného, je to naše původní slovo.

- b) Z angličtiny jako většina přejatých slov.
- c) Z latiny před mnoha a mnoha lety.

3. Co nám mají sdělit následující věty? „... *cestování slov nebyvalo tak snadné. Dříve slova putovala na vozech obchodníků, táhla prašnými cestami společně s vojsky...*“

- a) Obchodníci a vojáci si spolu hodně povídali, proto vymysleli mnoho nových slov.
- b) Cizí slova se do češtiny dostala díky obchodníkům a vojákům, kteří procházeli naší zemí.
- c) Vyjadřování myšlenek slovy je velice obtížné.

4. Z předposledního odstavce vyplývá:

- a) Původ slova kukuřice není zcela jasný.
- b) Počítač je v současné době jediný zdroj cizích slov.
- c) Slovo limonáda je původně španělské.

5. Podle předposledního odstavce přiřad'te následující slova k jazykům, ze kterých pochází:

ČAJ POMERANČ ZÁZVOR

ITÁLIE INDIE ČÍNA

6. Z poslední věty v prvním odstavci vypište slova zdobnělá.

7. Kolik pravopisných chyb je ve druhém odstavci? Vypište je.

8. Zdůvodněte pravopis i/y u podtržených slov v následující větě: „*Ano, do školy se u nás chodí už hezky dlouho, ale kdysi jsme ji neměli.*“

9. Ve větě u úkolu č. 8 najděte částici.

Termín odevzdání: pátek 22. 5. 2020